

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ І ПЕРЕПІДГОТОВКА ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ ВІННИЧЧИНИ

Постановка проблеми. Роботодавцями підвищуються вимоги до кваліфікованих робітників і потребою самого безробітного, який виходить на конкурентний ринок праці, це зумовлює необхідність упровадження змісту та технологій навчання, зорієнтованих на результат. До цього спонукають і глобалізаційні, і євроінтеграційні процеси. За таких умов системоутворюючим чинником освітньої професійної діяльності стає запланований результат, який має опанувати безробітний [1, с. 230].

Основна проблема сучасності для безробітних – це пошук свого місця у житті, що тісно пов'язано з обранням майбутньої професії. Гострота цього питання залежить не тільки від складності соціально-економічних умов, а й від різкого загострення соціальних і духовних проблем нашого суспільства.

Вибір професії – це той відповідальний рубіж, на якому оцінка своїх індивідуальних особливостей і можливостей піддається ретельному оцінюванню. Протягом професійного самовизначення яскраво виявляються професійно важливі якості безробітного, найстійкіші індивідуальні властивості, здійснюється об'єктивна і диференційована самооцінка, яка збільшує можливості обґрунтованого вибору і підготовки до успішного засвоєння вибраної професії.

Актуальність дослідження тенденцій розвитку освіти дорослих зумовлена необхідністю вдосконалення цієї галузі на національному рівні – проведення фундаментальних, порівняльно-педагогічних, прогностичних досліджень, організації теоретично обґрунтованої, сучасної системи освіти дорослих, ефективної системи навчання дорослого населення відповідно до світових стандартів. На підставі аналізу нормативно-правових документів у галузі освіти дорослих, залучених до наукового обігу, можна проаналізувати основні тенденції освіти дорослих в Україні, тенденції європейського співробітництва, глобальні тенденції розвитку соціального партнерства, загальноєвропейські тенденції розвитку національних систем освіти дорослих.

Мета дослідження полягає у тому, щоб охарактеризувати тенденції професійного навчання і перепідготовки серед дорослих, використовуючи вітчизняний досвід.

Нині освітню систему професійного навчання не влаштовує виконавець, підготовлений до професійної діяльності тільки у певній конкретній ситуації. Потрібний фахівець, який володіє творчою ініціативою, універсальністю мислення, професійною ерудицією, інноваційною готовністю, здатністю критично, з урахуванням сучасних змін технологічних процесів, адекватних до сучасних вимог підготовки фахівців. Здобуті знання мають стати діючими на практиці, формувальними вміннями-орієнтаціями у будь-якій ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманітність досліджень проблеми підготовки безробітних до професійної діяльності у процесі професійного навчання свідчить про її актуальність для сучасної освітньої системи.

Різноманітні аспекти цієї проблеми висвітлювались у дослідженнях Р. Гуревича, С. Батишева, Н. Дем'яненко, Т. Десятова, І. Зязюна, В. Ледньова, І. Лікарчук, В. Лугового, Н. Ничкало, С. Сисоевої, Г. Філіпчука [1] та ін. Аналіз цих досліджень свідчить про те, що освіта дорослих в Україні – перспективний напрям інтеграції у світову систему неперервної освіти. Теоретичні дослідження у галузі освіти дорослих здійснювали С. Вершловський, А. Владіславлев, Л. Вовк, С. Змеєв, М. Громкова, А. Даринський, І. Колеснікова, Ю. Кулюткін, Г. Лесохіна, В. Онушкін, В. Подобед, К. Рамішвілі, Г. Сухобська та ін.

Проводиться аналіз національної системи неперервної освіти у контексті тенденцій міждержавного та глобального рівня [1; 2; 3; 4; 5]. Йдеться про гуманізацію і демократизацію національної системи освіти, а також про глобальні тенденції сучасних освітніх трансформацій, упровадження сучасних інформаційних технологій навчання, сучасні виміри якості, ефективність системи освіти дорослих, соціально-культурні чинники її розвитку, концептуальні моделі впровадження інноваційного змісту освіти тощо. Упродовж останніх років простежується позитивна тенденція: професійна культура фахівців аналізується на міждисциплінарному рівні, у контексті категорій філософії, історії неперервної професійної освіти, культурології, андрагогіки, дидактики професійної школи, методик викладання спеціальних дисциплін та виробничого навчання, професійного навчання безробітних. Проблема формування особистості та професійної культури кваліфікованих робітників, їх конкурентоспроможності, адаптації безробітних в умовах ринку праці – це проблематика освіти дорослих.

Проте, традиційна система підготовки кваліфікованих робітників, яка спрямована на вивчення предметного змісту і засвоєння готових методичних розробок, не враховує інноваційного характеру діяльності викладачів у професійно-технічних навчальних закладах. Недостатньо розроблені теоретичні основи формування готовності до інноваційної діяльності безробітних як засобу ефективного вирішення зазначеної проблеми. Підтвердженням цього є результати анкетування слухачів курсів: понад 60 % володіє обмеженим запасом знань, необхідних для професійної діяльності, хоча важливість цієї проблеми визнає більшість слухачів курсів (90-95 %).

Кожна молода людина, йдучи у доросле життя, прагне вибрати собі професію за покликанням. Зробиш помилку у виборі професії – і тебе не покидатиме відчуття, що займаєшся не своєю справою.

Шукати роботу в Україні можна двома шляхами: через офіційну державну установу – Державну службу зайнятості або самостійно. Та частина людей, які шукають роботу і реєструються у Державній службі зайнятості, складає показник «рівень зареєстрованого безробіття». Тобто цей показник свідчить про кількість тих людей, які прийшли до центрів зайнятості та одержали статус безробітного. Цей статус надається у випадку, коли протягом семи днів після звернення людина не була працевлаштована на підходящу для неї роботу. Збільшення зареєстрованого безробіття означає збільшення кількості звернень за допомогою у працевлаштуванні до служби зайнятості та зростання довіри до її послуг у населення.

Станом на 1 квітня 2012 року на обліку у Вінницькому обласному центрі зайнятості перебувало 547,7 тис. незайнятих громадян, у тому числі мали статус безробітного 531,0 тис. осіб. Проте показник щодо рівня зареєстрованого безробіття не дає повного уявлення про загальну ситуацію з безробіттям в Україні [11].

Для визначення реальних масштабів зайнятості і безробіття використовується світова практика – дані вибіркового обстеження населення з питань економічної активності, в основу яких покладена методологія Міжнародної організації праці (МОП). Показник рівня безробіття у країні визначається у відсотках як співвідношення чисельності безробітних до економічно активного населення віком 15-70 років. В Україні такі обстеження з 1995 року проводить Державна служба статистики.

За даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, визначений за методологією Міжнародної організації праці, знизився з 8,1 % економічно активного населення у 2010 році до 7,9 % економічно активного населення у 2011 році.

Докладно вищевикладені показники – рівень зареєстрованого безробіття і рівень безробіття, визначений за методологією МОП, розраховуються за різною методологією і тому не суперечать один одному, а відображають різні явища на ринку праці.

Отже, «рівень зареєстрованого безробіття» – це питома вага громадян, зареєстрованих у державній службі зайнятості як безробітні, серед чисельності населення працездатного віку, а «рівень безробіття (за методологією МОП)» – це загальна

чисельність безробітних, які перебувають у пошуках роботи, у тому числі за допомогою державної служби зайнятості.

Також слід уточнити, що такого показника, як «прихований рівень безробіття», не існує, як не існує й показника «офіційний рівень безробіття». Усі дані, які озвучуються і публікуються Державним центром зайнятості і Державною службою статистики, є відкритими та офіційними [10].

Чисельність безробітних у 2012 році зменшилася на 75,5 тис. осіб і становила 1,7 млн. осіб.

Рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), знизився з 7,9 % до 7,5 % економічно активного населення. За останніми даними Державної служби статистики, протягом 2012 року чисельність зайнятого населення у віці 15-70 років, у порівнянні з 2011 роком, збільшилася на 30,1 тис. осіб та становила 20,4 млн. осіб. Рівень зайнятості населення зріс з 59,2 % у 2011 році до 59,7 % у 2012 році [7].

Чисельність працевлаштованих громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, зросла майже удвічі та становила 58,1 тис. осіб. Рівень працевлаштування таких громадян зріс з 17,4 % у січні-травні 2012 року до 18,7 % у січні-травні 2013 року [7].

Готовність безробітних до професійної діяльності тісно пов'язана з мотивацією, яка не тільки визначає актуальність такої діяльності, але й перспективу її розвитку у потрібному напрямі або перенесенням на інші галузі. Готовність формується успішно тоді, коли у безробітного розвинута позитивна мотивація до засвоєння знань і вмінь. З огляду на це, провідним чинником є усвідомлення майбутнім безробітним нової діяльності свого професійного обов'язку, що є результатом осмислення навчально-виробничих проблем, необхідності та можливості їх вирішення.

У «Положенні про Державну службу зайнятості України» зазначено, що Державна служба зайнятості організовує професійне навчання зареєстрованих безробітних у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання з урахуванням поточної та перспективної потреби ринку праці; забезпечує відбір навчальних закладів для організації професійного навчання зареєстрованих безробітних [8].

Готовність безробітного до професійної діяльності на виробництві, на нашу думку, є цілісним утворенням із системою якостей, які забезпечують здатність кваліфікованого робітника до впровадження здобутих знань і вмінь у виробництво із закріпленням навичок роботи.

Тому, для визначення структури цілісного явища готовності безробітних до професійної діяльності необхідно виявити ієрархію її компонентів. На думку вчених [2; 3], структура професійної діяльності безробітних, що проходить перепідготовку у дорослому віці включає мотиваційно-ціннісний, гностичний, операційно-діяльнісний та емоційно-вольовий компоненти.

Структуруючим компонентом готовності безробітного до професійної діяльності є мотиваційно-ціннісний. Він розкриває сутність професійної діяльності, усвідомлення значущості здобутих знань, умінь і навичок для ефективної професійної діяльності, задоволення від творчої роботи у процесі діяльності тощо. Мотивація має значний вплив на характер здійснення професійної діяльності, її зміст, результативність, і визначає сформованість усіх компонентів готовності безробітних. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності безробітних до професійної діяльності включає систему ціннісних орієнтацій, установок, потреб, переконань, мотивів, які визначають спрямованість безробітних на розвиток високого рівня готовності для досягнення значних результатів у професійній діяльності.

Розвиток мотиваційно-ціннісного компонента готовності безробітних до професійної діяльності детермінується гностичним (змістовно-інформаційним) компонентом цієї готовності. Гностичний компонент передбачає формування у суб'єктній свідомості безробітних цілісної, системної, діалектичної картини світу і визначається змістом професійної діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент готовності безробітних до майбутньої професійної діяльності передбачає володіння безробітним усіма необхідними методиками - визначається ґрунтовністю й обсягом здобутих знань, повнотою професійних умінь.

Професійне навчання безробітних проводиться з урахуванням вимог ринку праці, перспектив розвитку регіону, у тому числі для зайняття підприємницькою діяльністю, що обумовлюється відповідним договором між особою та місцевим центром зайнятості [6]. У цьому Положенні висвітлені наступні види професійного навчання:

- первинна професійна підготовка робітників – здобуття професійно-технічної освіти особою, яка раніше не мала робітничої професії, спеціальності, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної діяльності;

- перепідготовка робітників – професійно-технічне навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які раніше здобули первинну професійну підготовку;

- перепідготовка фахівців – одержання нової спеціальності, професії чи кваліфікації на основі раніше здобутої освіти та досвіду практичної роботи без підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня;

- підвищення кваліфікації робітників і фахівців з вищою освітою – розширення та поглиблення раніше здобутих професійних знань, умінь і навичок за раніше набутою професією (спеціальністю), оволодіння новою технікою чи технологією;

- стажування – різновид підвищення кваліфікації робітників і фахівців з вищою освітою з метою засвоєння особою кращого вітчизняного чи зарубіжного досвіду, набуття практичних умінь і навичок щодо виконання обов'язків на займаній посаді або на посаді, на яку претендує безробітний. Стажування проводиться у суб'єктів господарювання чи навчальному закладі;

- спеціалізація фахівців з вищою освітою – набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, що мають особливості, у межах спеціальності;

- курси цільового призначення – форма підвищення кваліфікації робітників з метою вивчення робітниками нового обладнання, виробів, товарів, матеріалів, послуг, сучасних технологічних процесів, засобів механізації й автоматизації, що використовуються на виробництві, правил і вимог їх безпечної експлуатації, технічної документації, ефективних методів організації праці, питань економіки, нормативно-правових актів тощо [8].

За направленням центрів зайнятості загалом по Україні 119,6 тис. безробітних проходили професійне навчання, що на 2,5 % більше ніж у січні-травні 2012 року. Рівень працевлаштування після закінчення професійного навчання зріс з 70,8% у січні-травні 2012 року до 74,0 % у січні-травні 2013 року.

Окрім того, з травня 2013 року розпочалася видача ваучерів на здобуття освіти і підтримки конкурентоспроможності осіб старше 45 років на ринку праці. Станом на 1 червня 2013 року вже видано 300 ваучерів (з них 5 одержали безробітні у Вінницькій області) [11].

Кабінетом Міністрів у 2012 році прийнята «Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року», що має сприяти підвищенню рівня зайнятості та зниженню рівня безробіття [9]. Державною службою зайнятості України прогноуються наступні показники розвитку ринку праці (таблиця 1).

Таблиця 1

Прогнозовані показники розвитку ринку праці України на 2012-2017 роки

№ з/п	Найменування показника	За роками					
1.	Рівень зайнятості осіб віком 15-70 років	60,2-59,6%	61,3-60,7%	62,2-61,6%	62,6-62%	63,5-62,9%	64,3-63,7%
2.	Чисельність безробітних віком 15-70 років, визначена за методологією МОП	1,7-1,75 млн. осіб.	1,65-1,7 млн. осіб.	1,6-1,65 млн. осіб.	1,55-1,6 млн. осіб.	1,5-1,55 млн. осіб.	1,45-1,5 млн. осіб.
3.	Рівень безробіття осіб віком 15-70 років, визначений за методологією МОП	7,7-7,9%	7,4-7,7%	7,1-7,4%	6,9-7,1%	6,6-6,9%	6,3-6,6%

Державна політика у сфері зайнятості буде спрямована на виконання таких завдань:

- удосконалення порядку організації професійного навчання, зокрема безробітних (організація навчання за інтегрованими професіями, впровадження сучасних технологій професійного навчання);

- створення умов для навчання особи упродовж життя, зокрема підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку праці осіб віком від 45 років;

- створення та забезпечення ефективного функціонування системи підтвердження професійної кваліфікації за результатами неформального професійного навчання за робітничими професіями;

- розроблення та запровадження методик професійного навчання дорослого населення, сприяння запровадженню новітніх програм, засобів і технологій професійного навчання, підвищення кваліфікації працівників, які організують та здійснюють професійне навчання дорослих [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінка слухачами курсів змісту та якості підготовки і перепідготовки до професійної діяльності і ступінь їх зацікавленості у такій підготовці призвели до необхідності переглянути методи викладання дисциплін професійної та практичної підготовки щодо інтенсифікації навчального процесу та його переорієнтування на одержання безробітними практичних знань фахової підготовки. За результатами дослідження визначено, що рівень професійної готовності безробітних можна суттєво покращити шляхом реалізації у навчальному процесі інтегративного підходу.

Потребують аналізу і національні зусилля у сфері модернізації нормативно-правової регуляції освіти дорослих. Комплекс проблем, пов'язаних із дослідженням функціонування і розвитку освіти дорослих, має свою змістовну специфіку, зумовлену регіональними особливостями Вінниччини, контингенту, а також своєрідністю завдань. Перспективою подальших досліджень може стати розробка моделі освітнього середовища, спрямованого на створення оптимальних умов формування професійної готовності дорослого населення.

Література:

1. Алексєнко Т. Ф. Біла книга національної освіти України / [Т. Ф. Алексєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл, І. Д. Бех та ін.]; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя. — К. : Інформаційні системи, 2010. — 342 с.
2. Коваленко О. Е. Методологічні засади професійної освіти : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закладів інж.-пед. спец.] / [О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, І. С. Посохова та ін.]. — Харків : ВПП «Контраст», 2008. — 120 с.
3. Абдуллина О. А. Мониторинг качества профессиональной подготовки / О. А. Абдуллина // Высшее образование в России. — 1998. — № 3. — С. 21–23.
4. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. — М. : Магистр, 2003. — 308 с.

5. Сорокопуд Н. А. Роль глобальных проблем человечества в формировании нового мирового порядка / Н. А. Сорокопуд // Актуальные проблемы гуманитарных наук. Сб. науч. статей. Отв. ред. В. М. Утенков. – Вып. 11. – М., Цен. «Альфа» МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2005.
6. Закон про зайнятість населення // Урядовий кур'єр від 12.06.2013 - № 104
7. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості// Інформаційно-аналітичні матеріали. - <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/inde>
8. Положення «Про Державну службу зайнятості України» // наказ Президента України № 19/2013 від 16 січня 2013 року №19/2013.
9. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року // Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008. - http://10.1.0.18/control/uk/publish/category?cat_id=5210311
10. <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/inde>
11. <http://www.dcz.gov.ua/vin/control/uk/index>

У статті здійснено аналіз підготовки і перепідготовки безробітних до професійної діяльності. Встановлено, що у структурі підготовки і перепідготовки центральне місце займає мотиваційно-ціннісний компонент. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що формування готовності безробітних до професійної діяльності буде ефективним за умови інтенсифікації навчального процесу та його орієнтації на здобуття безробітними практичних знань.

Ключові слова: навчання і перепідготовка безробітних, компоненти професійної готовності, мотивація.

The article analyzes the training and retraining of the unemployed to professional activities. Found that the structure of training and retraining is central to the motivational and evaluative components. This study gives reason to believe that the formation of willingness of the unemployed to the profession will be effective if intensify the educational process and its focus on getting unemployed practical knowledge.

Keywords: training and retraining of the unemployed, the components of professional commitment and motivation.

В статье анализируется подготовка и переподготовка безработных к профессиональной деятельности. Установлено, что структура подготовки и переподготовки занимает центральное место в мотивационной и оценочных компонентов. Это исследование дает основания полагать, что формирование готовности безработных к профессии будет эффективным, если интенсифицировать учебный процесс и его нацеленность на получение безработными практических знаний.

Ключевые слова: подготовка и переподготовка безработных, компоненты профессиональной готовности и мотивации.